

vikling, og at hans kvalitative generelle skildring af udviklingen 1500-1800 virker overbevisende, så langt kilderne rækker.

Finn Stendal Pedersen

Bo Fritzboeger (udg.): *Danske skovbrug 1710-33. Indberetninger til overjægmester Frederik von Gram*. (Selskabet for Udgivelse af Kilder til Dansk Historie og Skovhistorisk Selskab, 1993). 302 s.

I 1730 blev amtmand Frederik von Gram udnævnt til overjægmester og dermed øverstansvarlig for kronens skove. Året efter begyndte han at forbedre en ny skovforordning til afløsning for den gældende forordning fra 1710. I denne anledning rundsendte han en lang række spørgsmål til de kongelige skovdistrikter, hvor han spurgte, om den eksisterende forordning blev overholdt og, om der var forslag til forbedringer. Spørgsmålene blev stilet til de otte skov- og jagtsessioner, der siden 1710 havde ført tilsyn med forordningens overholdelse og fungeret som særdomstole for skov- og jagtforbrydelser. Sessionerne bestod af lokale jægmestre, overførstere, amtmænd og ridefogeder eller amtsskrivere. Der foreligger besvarelser for næsten alle rytterdistrikter og amter med krongods, og nogle steder har de enkelte deputerede endda udarbejdet hvert sit svar. Dette materiale udgør kernen i nærværende publikation. Men bogen indeholder også nogle af overjægmesterens egne betragtninger og – ikke at forglemme – en sammenstilling af den gamle forordning fra 1710 og den nye fra 1733. Der er således tale om et sammenhængende kildekompleks, selv om Fritzboeger har inddraget fem forskellige pakker fra Rentekammerets arkiv.

Som bekendt var de danske skove ud-

sat for stærk overudnyttelse i 16-1700-årene, og skovforordningerne havde da også klart til formål at fremme skovtilplantningen, beskytte de unge træer og begrænse hugsten. Der var bl.a. bestemmelser om gærdsel, om kulsviere og om at forsyne svin med ringe i trynen. Og der var en paragraf om etablering af »plantehaver«, dvs. indhegnede områder, der skulle besås med ager eller bog. Indberetningerne fra 1731 viser, at denne bestemmelse kun havde været en succes i Koldinghus og Skanderborg rytterdistrikter. Visse andre steder var der nok etableret plantehaver i 1710'erne, men de var blevet ødelagt af kvæg og vildt. Og fra Antvorskov og Tryggevælde rytterdistrikter blev det fremhævet, at det var vanskeligt at få rytterofficererne og bønderne til at rejse ny skov, fordi det betød, at de måtte afstå en del af græsningsområderne. Det blev foreslået at tilbyde bønderne skatenedsættelse som kompensation.

Skovtyveriet var et endnu større problem. Fra gammel tid havde skovejerne monopol på overskoven (reelt de højtstammede, frugtsættende ege- og bøgetræer), mens bønderne frit kunne råde over underskoven. Dog fik bønderne hvert år – mod betaling – udvist et antal træer fra overskoven. Men kronen var karrig. Sessionen på Falster foreslog derfor, at bønderne en gang om ugen fik adgang til at indsamle træstubbe, ligesom kongen hvert sjette år burde forunde sine bønder hjuleger til en halv vogn. Tilsvarende erklærede amtmanden for Dragsholm amt, at »bonden naar hand mangler Ildebrand og Biugnings Tømmer samt hiul-Tømmer, maa ... endten lade sine Huuse med Wogn og Plov staa öde og brende sit foer, eller hand maa stiele«. Denne bemærkning var lige lovlig stærk kost for overførster von Barnewitz; »förend hand Resolverede til saadan forredragende, hafde det været gafnl:, at den goede Mand overvejede

hos sig selv den ringe forraad af Skov- og Törveskier, som i Aadsherret er forhaanden«, skrev den rasende overfører, og han tilføjede, at bonden bare kunne købe tømmer ved at sælge ud af sit korn.

Den modsatte situation (at bønderne solgte tømmer og brænde til købstæderne) omtales i indberetningerne fra de mere skovrige områder på Fyn og i Østjylland – samt fra Københavns rytterdistrikt, hvor den store efterspørgsel i hovedstaden uden tvivl har presset priserne stærkt i vejret. Fra Østjylland lød der også klager over, at landboerne indførte træsko og bark til købstæderne; skomagere og handskemagere anvendte bark til behandling af huder.

At dømme efter indberetningerne var den dårlige aflønning af de underordnede skovbetjente en ikke uvæsentlig årsag til, at så meget gik i svang. Ja, visse steder – som fx i Vordingborg rytterdistrikt – modtog hovedparten af dem slet ikke løn, og de var heller ikke fritaget for skat. Så selv om skovriderne forsøgte at undgå underslæb ved at udpege de mest velstillede gård- og husmænd til skovfogeder og skovløbere, var det åbenbart ganske almindeligt, at skovbetjentene lod sig bestikke til at se igennem fingre med andre bønders forseelser – eller ligefrem selv tog del i den ulovlige skovhugst.

Som det ses, er Fritzbøgers kildesamling ikke blot en lækkerbidsken for skovhistoriske feinschmeckere, men også ganske nyttig for historikere med interesser inden for andre sider af økonomisk historie – samt økohistorie, socialhistorie og ikke mindst retshistorie (skovtyveri er en overordentlig interessant kriminalitetstype, fordi den var så udbredt og alment accepteret).

Bogen er forsynet med en stramt disponeret indledning på 11 sider, hvor forfatteren redegør for baggrund og de vigtigste begreber. Der er også korte ind-

ledningsafsnit for hver enkelt af kilderne samt et (meget tekstnært) noteapparat og en ret omfattende ordforklaring. Endelig er bogen forsynet med et kort for hvert rytterdistrikt eller amt. I de fleste tilfælde drejer det sig om tegninger af Abraham Chr. Willarst fra omkring 1720. Kortene giver et godt indtryk af skovenes udbredelse i de enkelte regioner. Men mange af reproduktionerne er blevet ret gnidrede. Det ville have været ønskeligt, om kortene var blevet gengivet i større format og anbragt i en lomme bag i bogen.

Jørgen Mikkelsen

Søren Thorsøe, Peter Simonsen and Frederik Frederichsen: *The Dannebrog Fleet 1883-1993*. (Dannebrog Rederi, 1993). 208 s.

En eller anden må have glemt 100 året for Dannebrog Rederiets start, for bogen fejrer det noget skæve 110 års jubilæum. Bedre sent end aldrig kan man sige, for litteraturen om rederierne er ganske beskeden, selv om vi dog lever i en søfartsnation.

Bogen falder i tre adskilte dele: En ganske kort indledning skrevet af rederen Ebbe Wedell-Wedellsborg selv, der skildrer – på dansk – den historiske udvikling, hvor begivenheder i rederiet søges vævet sammen med forhold i branchen, og herunder samarbejdet med andre rederier, samt visse politiske træk i omverdenen. Stort set resten af bogen er – på engelsk – helliget en beskrivelse af rederiet, hvor der tages udgangspunkt i de enkelte skibe i kronologisk orden. Meget minutiøst gennemgås således ikke mindre end 148 forskellige skibe, der konsekvent ledsages af billeder af hvert enkelt skib.

Vi informeres her om de mange tekniske specifikationer fra dets længde, dødvægt, laste- og passagerkapacitet